

TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISHDA O'QUVCHILAR AMALIY KO'NIKMALARINI PEDAGOGIK KEYS TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Pardaboyeva Dilnoza G'aybulla qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti

“Pedagogika” kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida texnologiya fanini o'qitishda pedagogik texnologiyalardan foydalanish, o'quvchi yoshlarda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish mavzusi yoritilgan.

Kalit so'zlar: *Texnologiya fani, texnologiya, ko'nikma, metod.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье затронута тема использования педагогических технологий в технологии обучения в общеобразовательной школе, формирования практических навыков у младших школьников.

Ключевые слова: *Технологическая наука, технология, умение, метод.*

ANNOTATION

This article covers the topic of using pedagogical technologies in teaching technology in general secondary schools, forming practical skills in young students.

Key words: *Technological science, technology, skill, method.*

Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida imkoniyat yaratilmoqda. Ta'lim muassasalarida keng qo'llanayotgan Klaster ta'lim-tarbiya jarayonini bir butun holatda amalga oshirishda muammolarni yechishda dars jarayonini oqilona tashkil qilishda, ta'lim beruvchi tomonidan ta'lim oluvchilarning qiziqishini orttirishda, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda, aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, loyiha, rolli o'yinlar kabi metodlarni qo'llashda amaliy mashqlarni mustaqil bajarishda biror faoliyat yoki muammo o'zaro muloqot, o'zaro bahs munozarada fikrlashda hamjihatlik bilan masalalarning yechimida o'z samarasini ko'rsatadi. Bu usulning afzalligi shundaki, o'quvchini mustaqil fikrlashga

o'rgatib, mustaqil hayotga tayyorlaydi. O'qitishning klaster usullarini tanlashda ta'lim maqsadi, ta'lim oluvchilarning soni va imkoniyatlari, o'quv muassasasining o'quv-moddiy sharoiti, ta'limning davomiyligi, o'qituvchining pedagogik mahorati va boshqalar e'tiborga olinadi.

Klaster texnologiyasi deganda – Fikrlarning tarmoqlanishi bu pedagogik strategiya bo'lib, u o'quvchilarni biron-bir mavzuni chuqur o'rganishlariga yordam berib, o'quvchilarni mavzuga taalluqli tushuncha yoki aniq fikrni erkin va ochiq ravishda ketma- ketlik bilan uzviy bog'lagan holda tarmoqlashga o'rgatadi. Bu

uslub biron m avzuni chuqur o'rganishdan avval o'quvchilarning fikrlash faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirish uchun xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, o'tilgan mavzuni mustahkamlash, yaxshi o'zlashtirish, umumlashtirish hamda o'quvchilarni shu mavzu bo'yicha tasavvurlarini chizma shaklida ifodalashga undaydi.

Boshlang'ich sinflarda “Texnologiya” darslarida klaster texnologiyasidan darsning istalgan bosqichida foydalanish mumkin. Shuningdek, u qiyinchilik, tushunish va mulohaza yuritish bosqichlarida, shuningdek, darsni o'tkazishning asosiy strategiyasi sifatida mos keladi. Yosh o'quvchilar bilan ishlashni tashkil qilishda ularning yosh xususiyatlarini hisobga olish kerak. Bu darslarda o'qituvchi ishning o'ziga xos koordinatori: u o'quvchilarning sa'y-harakatlarini kerakli yo'nalishga yo'naltiradi, turli hukmlarga qarshi chiqadi, mustaqil qaror qabul qilishga undaydigan sharoit yaratishga yordam beradi.

Amaliy o'yinlar texnologiyasi. Amaliy yoki ishchan o'yinlar yangi mavzuni o'zlashtirish, takrorlash, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish vazifalarini bajarish imkonini beradi. O'quv jarayonida amaliy o'yinlarning turli shakllaridan foydalanish mumkin (taqlid qilish, rolli o'yinlar teatr darslari, sahna ko'rinishlari va hokazolar).

Taqlid qilish o'yinlarida mashg'ulot jarayonida tashkilot, korxonada ishi taqlid etiladi (ish yig'ilishi, ish rejasining muhokamasi, muzokaralar, munozaralarni olib borish, sud, patent tashkiloti, ilmiy kengashlarda chiqishlar va hokazo).

Rolli o'yinlar darsida o'quvchi turli xil xarakterdagi inson obraziga qalban kirishib ketadi. O'yinda o'quvchilarga asosan tugallanmagan vaziyatlar aks etgan muammoli sahna ko'rinishi rollari beriladi. O'quvchilar ushbu berilgan muammoli rollarni mustaqil ravishda oxiriga yetkazib o'ynashlari lozim. Teatr dasturlaridagi rolli o'yinlar boshqa insonlarni tushunishga o'rgatadi. Ushbu usul o'quvchilarni mustaqil fikr yuritishga, hayotda har qanday sharoitda ham o'zini tuta bilishga, tarbiyalanganligiga hamda mustaqil hayot kechirishdagi o'zining qarashlarini asoslab bera oladigan inson sifatida shakllantiradi.

«Baliq skeleti» metodi. Bu metod o'quvchilarda mavzu yuzasidan muayyan masala mohiyatini tasvirlash va yechish qobiliyatini shakllantiradi. Metodni qo'llashda o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, mavzu mohiyatini yorituvchi tayanch tushuncha, ma'lumotlarni muayyan tizimga keltirish, ularni tahlil qilish ko'nikmalari rivojlanadi;

- 1) o'qituvchi o'quvchilarni metodni qo'llash sharti bilan tanishtiradi;
  - 2) ular guruhlariga birlashtiriladilar;
  - 3) guruhlar topshiriqlarni bajaradilar;
  - 4) guruhlar o'z yechimlarini jamoaga taqdim etadilar;
  - 5) jamoa guruhlar yechimlari yuzasidan muhokama uyushtiradi.
- O'quvchilar topshiriqlarni quyidagi tasvir asosida bajaradilar:

1-yechim

(omil)

Tahlil qilinadigan muammo

2-yechim

(omil)

3-yechim

(omil)

5-yechim

(omil)

4-yechim

(omil)

«Keys-stadi» texnologiyasi. «Keys-stadi» (ingliz tilida «case» majmua, aniq vaziyat, «study» — ta'lim) texnologiyasi o'quvchilarda aniq, real yoki sun'iy yaratilgan muammoli vaziyatni tahlil qilish orqali eng maqbul variantlarini topish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur texnologiya o'quvchilarni bevosita har qanday mazmunga ega vaziyatni o'rganish va tahlil qilishga o'rgatadi. Texnologiyaning samaradorligi o'quv jarayonini quyidagi texnologik bosqichlarda tashkil etilishiga bog'liq:

- 1) keys yechimini topish bo'yicha individual ishlash;
- 2) keys yechimini topishda jamoaviy hamkorlikka erishish.

Mazkur texnologiyani qo'llashda individual ishlashda quyidagi tartibda ish ko'riladi;

- 1) o'quvchining keys-stadi texnologiyasi mohiyati va undan foydalanish shartlari bilan tanishishi;
- 2) o'quvchi tomonidan taqdim etilgan muammoning o'rganilishi;
- 3) muammo yuzasidan asosiy va ikkinchi darajali masalalarni ajratish, shakllantirish va asoslash;
- 4) tadqiqot metodlarini tanlash va vaziyatni tahlil qilish;
- 5) taqdim etilgan muammoning amaliy jihatlarin o'rganish;

- 6) berilgan muammoni yechishning usul va vositalarini aniqlash;
- 7) taqdim etilgan yechimni ta'lim amaliyotiga tatbiq etish chora-tadbirlarini belgilash.

Keys-stadi bo'yicha jamoaviy hamkorlik quyidagi tartibda amalga oshadi:

- 1) muammo, uning yechimlari yuzasidan jamoa (guruh) a'zolari o'zaro fikr almashadilar;
- 2) masalaning yechimi sifatida taqdim etilgan variantlar muhokama qilinib, ularning maqbullik darajasi baholanadi;
- 3) muammoli vaziyatning yechimini ta'minlaydigan aniq dastur ishlab chiqiladi;
- 4) masalaning yechimi to'g'risida ma'lumot beradigan taqdimot tayyorlanadi va unda namoyish etiladigan materiallar rasmiylashtiriladi.

«Nilufar guli» texnologiyasi. Bu texnologiya didaktik muammolarni yechishning samarali vositalaridan biri bo'lib, shaklangan nilufar guli ko'rinishiga ega. Yagona asos, unga birikkan to'qqizta «gillbarg» (kvadrat, to'rtburchak yoki aylana)larni o'z ichiga oladigan mazkur metod yordamida yetakchi muammo va uning mazmunini yoritishga imkon beradigan xususiy masalalar hal etiladi. O'quvchilarda hal etilayotgan masala yuzasidan mantiqiy, izchil fikrlash, ichki mohiyatini tahlil qilish va amaliy ko'nikmalarini shakillantirishga xizmat qiladigan mazkur metoddan foydalanish quyidagi tartibda amalga oshiriladi;

- 1) hal etiladigan masala aniqlashtiriladi;
- 2) o'quvchilar topshiriq mazmuni va uni yechish shartlari bilan tanishtiriladilar;
- 3) o'quvchilar kichik guruhlar (yoki juftliklar)ga birlashtiriladilar;
- 4) guruh yoki juftlik a'zolari markaziy to'rtburchak (kvadrat, aylana)da asosiy muammo (g'oya, vazifa)ni qayd etadilar;
- 5) mazkur masala yechimi yuzasidan fikr yuritib, markaziy to'rtburchak (kvadrat, aylana) atrofida sakkizta xuddi shunday yordamchi chizmalarni hosil qiladilar, ularda masalaning xususiy yechimlarini bayon etadilar;
- 6) yordamchi shakllarda ifodalangan g'oyalarni «gulning barglari»ga, ya'ni alohida yana shunday majmuaga olib chiqadilar (o'z navbatida ularning har biri yana bir muammo ko'rinishini oladi);
- 7) yordamchi chizmalarda ham asosiy muammo (g'oya, vazifa) yoritilgan chizma kabi «gulbarglar»da xususiy masala va yechimlar aks ettiriladi;
- 8) o'rganilayotgan masalaning mohiyatidan kelib chiqib, bu jarayon bir necha bor takrorlanishi mumkin;
- 9) har bir guruh yoki juftliklar topshiriq yuzasidan o'z yechimlarini taqdimot tarzida bayon etadilar;

10) guruhlar tomonidan taqdim etilgan yechimlar muhokama qilinadi va eng to'g'ri variant aniqlanadi.

Klaster so'zi bog'lam ma'nosini anglatadi. Klasterlarga ajratishni da'vat, anglash va mulohaza qilish bosqichlaridagi fikrlashni ra'batlantirish uchun qo'llash mumkin. U asosan yangi fikrlarni uyg'otish, mavjud bilimlarga yetib borish strategiyasi bo'lib, muayyan mavzu bo'yicha yangicha fikr yuritishga chorlaydi. Biror mavzu bo'yicha klasterlar tuzishdan bu mavzuni mukammal o'rganmasdan oldin foydalanish maqsadga muvofiqdir. Klaster texnologiyalari aniq ob'ektga yo'naltirilmagan fikrlash shakli sanaladi. Undan foydalanish inson miya faoliyatining ishlash tamoyili bilan bog'liq ravishda amalga oshadi. Ushbu texnologiya muayyan mavzuning talaba tomonidan chuqur hamda puhta o'zlashtirilguniga qadar fikrlash faoliyatining bir maromda bo'lishini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'qitish jarayonida amalga oshiriladigan bu texnologiya puhta o'ylangan strategiya bo'lib, undan talaba bilan yakka tartibda yoki guruh asosida tashkil etiladigan mashg'ulotlar jarayonida foydalanish mumkin.

Dars mashg'ulotlarda ushbu texnologiya guruh a'zolari tomonidan bildirilayotgan g'oyalarning majmui tarzida namoyon bo'ladi. Bu esa guruhning har bir a'zosi tomonidan ilgari surilayotgan g'oyalarni uyg'unlashtirish hamda ular o'rtasidagi aloqalarni topa olish imkoniyatini yaratadi. Pedagog yuqorida keltirilgan texnologiyalardan foydalanib, aytilgan fikrlarini o'rtaga tashlaydi, guruhdagilar o'z fikrlarini uyg'unlashtiradilar, ular o'rtasidagi aloqalarni topib bitta andozaga solishini guruh a'zolarining hukmiga havola etadi. Buning uchun har bir guruhdan vakil saylanadi. Guruh tomonidan jamlangan g'oyalar turkumi o'qib eshittiriladi. Texnologiya darsida "klaster" tuzilishini olaylik: mavzusi - "Qog'oz bo'laklaridan aplikatsiya yasash".

"To'p" ustida ish boshlanishida o'quvchilar bu masala bo'yicha barcha uyushmalar va takliflarni bildiradilar, o'qituvchi esa o'z navbatida ularni doskaga tuzatadi.

Misol: shakl, rangli qog'oz, yelim, . qog'oz bo'laklari, qaychi

Shundan so'ng darslikdagi paragrafning kirish o'qilishi. Material bilan tanishish yoki bajarish ketma-ketligini o'qish natijasida klaster "yangi" faktlar bilan to'ldiriladi. O'qituvchi ularni doskaga boshqa rangdagi bo'r bilan tuzatadi.

Dars xulosasi - olingan rasmni tahlil qilish. Dastlabki faktlar va hukmlarning to'g'riliigi yoki noto'g'riligini muhokama qilishni unutmang. Muhim bosqich - olingan bilimlarni umumlashtirish. Klaster usuli tizimli fikrlashni, materialni ijodiy qayta ishlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi, bolalarni nafaqat darslikdagi faktlarni tasniflashga va tahlil qilishga o'rgatadi, balki ularning baholarini baholaydi,

bir vaqtning o'zida bir nechta pozitsiyalarni ko'rib chiqish ko'nikmalarini rivojlantiradi. tajriba va kuzatishlar asosida ishlab chiqilgan o'z fikrini shakllantirish va bildirish. Klaster texnologiyasi yoki "klasterlar" qo'llaniladigan dars bolalarga o'z o'z fikrlarini bildirish imkoniyatini beradi, shuningdek ijodkorlik orqali amaliy ko'nikmalarini takomillashtirish uchun joy beradi. Umuman olganda, o'quv jarayonida faol qo'llaniladigan noan'anaviy o'qitish usullari o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga, o'z erkinligini his qilishga, o'zaro manfaatli hamkorlik muhitini yaratishga yordam beradi.

Dars samaradorligini oshirishda klaster texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchilar mahoratini oshirish avvalo ularning maxsus kasbiy salohiyatiga bog'liq. Innovatsion usullardan foydalanish o'qitiladigan fanlarning soatini inobatga olgan holda ular bilimni oshirish muammosini ham har hil yo'llar bilan hal qilish zarur. Ammo, klaster metodi mahorati shunday universal komponentlarni o'z ichiga qamrab oladiki, ushbu komponentlardan turli o'quv fanlari pedagoglari foydalana oladilar va bu yo'nalishda ular tez vaqtda yaxshi natijaga erishishlari mumkin

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Ахмедов, Б. А. (2021). ЗАДАЧИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАДЕЖНОСТИ КЛАСТЕРНЫХ СИСТЕМ В НЕПРЕРЫВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ. EURASIAN EDUCATION SCIENCE AND INNOVATION JOURNAL, 1(22), 15-19.
2. Akhmedov, B. A., Xalmetova, M. X., Rahmonova, G. S., Khasanova, S. Kh. (2020). Cluster method for the development of creative thinking of students of higher educational institutions. Экономика и социум, 12(79), 588-591.
3. Akhmedov, B. A., Makhkamova, M. U., Aydarov, E. B., Rizayev, O. B. (2020). Trends in the use of the pedagogical cluster to improve the quality of information technology lessons. Экономика и социум, 12(79), 802-804.
4. Akhmedov, B. A. (2021). DEVELOPMENT OF NETWORK SHELL FOR ORGANIZATION OF PROCESSES OF SAFE COMMUNICATION OF DATA IN PEDAGOGICAL INSTITUTIONS. SCIENTIFIC PROGRESS, 1(3), 113-117.
5. Ахмедов, Б. А., Шайхисламов, Н., Мадалимов, Т., Махмудов, Қ. (2021). Smart технологияси ва ундан таълимда тизимида кластерли фойдаланиш имкониятлари. SCIENTIFIC PROGRESS, 1(3), 102-112
6. А. Abduqodirov, R. Ishmuhammedov. "Ta'limda innovatsion texnologiyalar" T.: 2008. - 128 b.